

JELENTÉS A KPDVSVZ VÖRÖS METEOR TE. "DIOGENES" BARLANGKUTATÓ CSOPORT 1980.

ÉVI MUNKÁJÁRÓL

THIEME ANDRÁS

Kutatási területünk továbbra is a Rejteki munkásház - Kajla völgy - Hór völgy - Tebe puszta - Balla völgy - Répáshuta - Rejteki munkásház által határolt terület, melyben négy fontosabb objektumot tartunk számon:

- I. Szarvaszetői viznyelő
- II. A Csúnya völgy és barlangjai
- III. Pénzpataki viznyelőbarlang
- IV. Diós-pataki I.-II.-III. sz. barlangok.

Szarvaszetői viznyelő

Ebben a barlangban nyári táborunk során dolgoztunk. Járhatóvá tettük a bejáratot, átte-
reltük a patak vizét, és azon a ponton folytattuk a munkát, ahol a patak vize elhagyja a
jelenleg ismert barlangot, s amerre a továbbjutás lehetőségét látjuk. A szűk, keskeny
hasadéokban lassan ugyan, de eredményesen tudjuk tágítani a jelenlegi keresztmetszetet.
Sikerült elérni egy kisebb előblősődést, ami újabb lendületet adott a további munkához.
Mindemellett az új feltárásig még több év kemény munkájára van szükség.

A barlangban - az elmúlt évekhez képest - változást nem tapasztaltunk. Omlás, egyéb bel-
ső átrendeződés nyomát nem láttuk; a barlang vízgyűjtő területének flórája, fedettsége,
terepviszonyai változatlanok.

II. A Csúnya-völgy barlangjai

A terepbejárás, ill az ehhez kapcsolódó felmérési munkák továbbra is csak mérsékelt ú-
temben folynak, mivel az intenzív munkát akadályozó tűzérési tevékenység változatlanul
tart. Ennek ellenére újabb szakasz bejárásával végeztünk, és most már csupán a felső be-
járat környékének megkutatása van hátra.

Ha a gátló tényező intenzitása nem növekszik, a bejárési - felmérési munkát 1981-ben be-
fejezzük. A következő kutatási ciklusban így kezdetét veheti a fellelt, és arra megfele-
lőnek mutatózó barlangok részletes kutatása és járataik feltérképezése.

A völgyben, annak jellegét megváltoztató emberi beavatkozás nyomait nem tapasztaltuk,
környezet és tájidegen műtárgy létesítését nem észleltük.

III. Pénzpataki viznyelőbarlang

Kutatási területünk legnagyobb objektuma és ezért a legtöbb munkatúrát és tábort ide
koncentráltuk.

Ebben az évben is rendszeresen regisztráltuk a szifon vízszintjének ingadozását. Lvali-
tativ értékét a "Nagy Fal" tetejétől számítjuk. Váratlan emelkedést, ill. süllyedést
egy alkalommal észleltünk, május 24-31 között. A rendszeres április-június közötti víz-
szintemelkedés a tavalyinál magasabb szinten tetőzött, de alatta maradt az eddig mért

legmagasabb szintnek. Lefutása eddig nem tapasztalt gyorsaságú volt. Ennek oka egyelőre ismeretlen, mivel hasonló jelenséggel eddig - itt Pénzpatakon - nem találkoztunk. Az eddigiek során a téli időszakban komoly gondot okozott, hogy a Záporos előtti szakaszon kisebb-nagyobb jégdugó képződött, amely esetenként a lejutást is megakadályozta. A jégképződést az okozta, hogy a beáramló víz a bejárat előtt két ágra szakadt, és egyik ága felülről, sugárszerűen szétterülve érkezett a Záporoshoz. Ennek megszüntetése érdekében a patakmedret - a bejárat előtt - 25 cm-rel lesüllyesztettük.

E munka eredményeképpen a patak egy ágban ömlik be a barlangba, és csupán a szivárgó vizek lefagyása - ill. ennek eltávolítása - ad kisebb munkát.

Mint mindig, az idén is kulcskérdés az 1979-ben megépített gát mérete és állapota. Létfontosságú mind a biztonsági követelmények, mind az aktív kutatás szempontjából. Mivel az elázott barlangász erősen hasonlatos az elázott verébbel, amelyekről pedig jeles ornitológusaink váltig állítják, hogy nem akar barlangba menni az istennek sem. Örömmel konstatáltuk, hogy a gát jól bírta a tél, a hóolvadás, és a tavaszi esők viszontagságait, de az is kiderült, hogy kicsi. Így aztán gerendahomlokzattal láttuk el, és újabb 30 cm-rel magasztottuk meg, keresztmetszetének bővítésével egyidejűleg. A gát koronája egy szintre került a domborzat természetes tereplépcsőjével. További magasztását azért nem tervezzük, mivel ez a tereplépcső szolgál a gát - illetve a mögötte lévő víztároló - biztonsági túlfolyójául. Jelenlegi befogadóképessége kb. 200-250 m³, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy - folyamatos szivattyúzással kombinálva - közepes méretű felhőszakadásnál, vagy tartós de "csendes" esőzéseknél még biztonságos.

Mivel azonban előfordul ennél nagyobb csapadék hullás is - mint pl. 1979. VIII. 10-én -, szükség lenne egy újabb víztárolóra is, mert a jelenlegi gazdaságosan nem bővíthető. Az új gát helyét kb. 50 m-rel feljebb jelöltük ki, talppontja 1-1,5 m-rel van magasabban a jelenleginél. A visszafogható és áttemelhető víz mennyisége így nemcsak a tároló befogadóképességével nő, hanem - az emelőmagasság csökkenése miatt - a szivattyú teljesítménye is növekszik.

Sok-sok év munkájának eredményeképpen 1980-ban befejeztük a leendő térkép alapján, a gerincpoligonnak kijelölését, az egyes pontok befúrását, a méréshez szükséges csavarok becementezését. Ezzel megnyílt a lehetőség a Pénzpataki viznyelőbarlang főjáratának feltérképezésére, tényleges mélységének meghatározására. Ezt a munkát 1981-ben elkezdjük, és szeretnénk a következő kutatási ciklus végére befejezni, elkészíteni a barlang hiteles térképét.

Amint arról már a tavalyi "Jelentés"-ünkben is beszámoltunk, a "Nagy Fal" alatti szakaszon egy hasadékban olyan kitöltést találtunk, amely elütött a barlangban a barlangban kibukkanó egyéb töltésektől. A barlang kitöltéseire ugyanis az összekonglomerálódott agyagpalatörmelék a jellemző.

Ebben az eltérő mintában - vizuális vizsgálat alapján - agyagpala csak egészen kis mértékben fordul elő.

Helyette az 1-2 mm nagyságrendű karcsczemcsék dominálnak benne, a kötőanyag pedig finom sóder jellege van. Részletes elemzése még folyamatban van, - bár a felhozott kis mennyiség miatt ez körülményes - de a kvarc jelenléte már a vizsgálat kezdetén bebizonyosodott. Tekintettel arra, hogy ez az ásvány a közvetlen környezet felszínén nem található meg, csupán a vizgyűjtő terület felső határán kibúvásokban fordul elő, a lelet jelentősen tekinthető. Ha előfordulása továbbra is kimutatható lesz, úgy módosíthatja a Pénzpataki viznyelővel kapcsolatos elképzeléseket, és befolyásolhatja a Pénzpataki szifon - karsztvizszint elméletet, amely - véleményünk szerint - korántsem bizonyított. Tapasztalataink alapján úgy véljük, hogy a Pénzpataki szifon nem karsztvizszint.

A barlangban végzett tevékenységünket két területen is kiszélesítettük.

A vízszintmérések során esetenként vizmintát vettünk a szifonból. Elemzése folyamatban van.

A másik - az eddig nem művelt - területnek sajátos története van. Nyári táborunk alatt, - augusztus 16-án - egy bontási műszak után kifelé igyekezve, a "jutka kürtő" alatti kisebb - kb. 1,5 dm² felületű - üstök egyikéből akartunk inni. Közelhajolva a vízhez arra figyeltünk fel, hogy a vízből két, kb. 5-6 cm hosszú "valami" nyúlik ki és mozog. Mikor odébb akartuk piszkálni, hirtelen megmozdult, és akkor derült ki, hogy ez a két "ismeretlen valami" egy zöldesszürke színű, kb. 15 cm hosszú, teljesen kifejlődött r á k b a n folytatódik. A hatása döbbenetes volt, alig akartunk hinni a szemünknek. Másnap fényképezőgéppel felszerelve indultunk el, hogy a rák, illetve egyéb állatok jelenlétét dokumentálhassuk. Lényegében minden addig észlelt példányt sikerült felkutatni, kivéve a rákot. Feltételezésünk szerint a gát megnyitása után továbbbsodródott, és bár minden leszállás alkalmával kerestük, sőt kifejezetten e célból is többször leszálltunk, sajnos nem találtuk meg. A rejtélyt csak fokozza, hogy felszíni előfordulásáról sem a Pénzpataki, sem a répáshutai erdészeteken nem tudnak, egyedeit a környékbéli vízfolyásokban soha nem észlelték. Ugyanakkor felfigyeltünk néhány érdekes jelenségre. A barlangban több helyen is foltos szalamandrák telepedtek meg. A "Jutka kürtő" - "Gerendás" közötti patakmeder egy szakaszán él kettő példány /az egyik 19 cm, a másik 6,5 cm hosszú/, közvetlenül a szifonnál pedig négy példány /3,5 : 5 : 6 : 17 cm hosszúak/. Ugyancsak a szifonnál 9 db békapopulációt találtunk. /Nagyságuk 3-14 cm közötti/. A "Retyi kürtő" - "Gerendás" közötti szakaszon további kettő példányra bukkantunk.

Közvetlenül a "Jutka kürtő" alatti medencében pedig egy előttünk ismeretlen élőlényt - valószínűleg lárvaállapotban lévő izeltlábút - leltünk. Hossza kb. 3,5-4 cm volt, színe fehér /nem áttetsző/, vízben jól úszó, potroha izes szelvényű.

Míndezen állatok barlangba jutására ésszerű és logikus magyarázat a besodródás, de azon azért érdemes elgondolkozni, hogyan jutott le- épségben - 13 gerinces a 15 m-es "Jutka kürtőn", a nem sokkal kisebb "Retyi kürtőn", és végül az 50 m-es "Nagy Falon". Hiszen egyik alja sem vízmedencében végződik, ami jelentősen csökkenthetné a becsapódás - ütközés - energiáját. Egyelőre tisztázatlan, hogy ontogenezisük mely szakaszában lettek barlanglakók, valamint az is, hogy meddig képesek a barlangi viszonyok között életben maradni. Várható tehát, hogy további kutatási terveinkben nagyobb szerepet kap a Pénzpataki víznyelő faunájának tanulmányozása.

Természetesen nem mondtunk le továbbjutási szándékunkról sem. Az 1979-ben megvizsgált hasadék alkalmasnak bizonyult a bontásra. A nyári tábor során kb. 0,5 m szélességben és 1,5 m hosszban bontottuk ki. A hasadék jelenlegi képe alapján úgy tűnik, hogy továbbra sem szűkül, és így a továbbjutás lehetősége reálisnak látszik.

IV. Dióspataki víznyelők

A II. sz. barlangban a nyári tábor során, ill. hétvégi munkatúrákon dolgoztunk. Ezek során a patakmedret bontottuk, a végpont előtt kb. 10 m-rel. Azért pont itt, mert 2 éve közvetlenül a végpontnál bontottunk, és ott még 1,2 m mélyen is agyag-iszap kitöltést találtunk. Nem így a jelenlegi munkahelyen. A legfelső 5-10 cm-es réteget leszámítva, beágyazódott, 5-15 dm³ térfogatú köveket távolítottunk el a mederből. A bontás helyén 0,5 m-rel csökkentettük a talajszintet, és mivel a további munka feltételei adottak, jövőre folytatni fogjuk. A kráter mélyítését viszont nem folytattuk, mivel az ehhez szükséges technikai apparátust nem tudtuk megszerezni.

A III. sz. barlangban eltávolítottuk a behullott törmelékét, ill. további bontást végeztünk. Az állapot itt is biztató, de közeli eredmény nem remélhető. Így a munka jövőre is biztosítva van.

A Pénszpataki Viznyelő szifonjának vízszintje 1980 január 1 -
december 31 között

január	1.	- 70,90	m
	4.	-	nincs adat, a bejárat befagyott
	6.	-	" " " "
	11.	- 71,18	m
	26.	- 70,10	"
	28.	- 70,10	"
	30.	- 69,70	"
február	1.	- 69,60	"
	3.	- 69,30	"
	10.	- 68,90	"
	23.	- 68,30	"
március	1.	- 68,10	"
	15.	- 65,90	"
	29.	- 65,70	"
április	18.	- 61,40	"
	20.	- 61,40	"
	27.	- 59,70	"
	29.	- 59,20	"
május	3.	- 58,10	"
	11.	- 56,40	"
	16.	- 46,90	"
	24.	- 47,20	"
	31.	- 72,60	"
június	9.	- 69,00	"
	13.	- 70,10	"
	18.	- 70,70	"
	23.	- 71,20	"
július	7.	- 71,48	"
	8.	- 71,45	"
	11.	- 71,50	"
	17.	- 71,65	"
	22.	- 71,75	"
	28.	- 71,98	"
augusztus	3.	- 71,10	"
	10.	- 72,12	"
	12.	- 72,18	"
	14.	- 71,90	"
	16.	- 71,99	"
	18.	- 72,04	"
	20.	- 72,20	"

augusztus	22.	- 71,96	m
	24.	- 72,06	m
szep̄tember	6.	- 72,65	"
	13.	- 71,93	"
	20.	- 72,56	"
	28.	- 72,10	"
okt̄ber	5.	- 72,00	"
	12.	- 71,90	"
	18.	- 71,75	"
	26.	- 71,38	"
november	1.	- 71,53	"
	7.	- 71,15	"
	16.	- 70,95	"
	22.	- 70,98	"
	29.	- 70,87	"
december	14.	- 70,29	"
	31.	- 69,50	"

A vizelemzés eredménye:

a szifonból vett minta V. 28.

a patakból vett minta VI. 21.

	a szifon mintájában		a patak mintájában	
	mg/l	%	mg/l	%
Na	14,80	27,00	10,90	15,40
K	1,60	1,72	2,30	1,90
Ca	28,50	59,59	43,00	69,40
Mg	3,40	11,69	5,00	13,29
Fe, NH ₄	nyomokban		-	-
Clorid	19,60	23,13	30,00	27,37
HCO ₃	86,60	59,60	124,40	65,90
SO ₄	20,00	17,43	10,00	6,73
Nitrit	nyomokban		-	-
Összes oldott a.	174,50	100,00	225,60	100,00
Carbonát kem.	3,97		5,71	
Összes kem.	4,77		7,17	
Maradék kem.	0,80		1,46	
Kénhatás	savas		savas	

Az elemzést Barabásné, ill. Tuba Ildikó, a MÁFI munkatársai végezték.